

> Retouradres Postbus 20901 2500 EX Den Haag

Bestuurskern

Dir. Waterkwaliteit, Ondergr
en Marien
Waterkwaliteit en - kwantiteit

Den Haag
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

Contactpersoon

Persoonsgegevens

Datum 10 maart 2022
Betreft Proces om te komen tot 3e tranche Programmatische
Aanpak Grote Wateren

Ons kenmerk

IenW/BSK-2022/19199

Bijlage(n)

1. Kamerbrief kaders 3^e tranche PAGW
2. Groslijst mogelijke projecten 3e tranche PAGW
3. Planning 2022 en contactpersonen IenW en LNV
4. Verzendlijst

Geachte heer/mevrouw,

De Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW) is het programma waarmee het Rijk, zo veel mogelijk in samenwerking met medeoverheden en andere belanghebbenden in de regio's, werkt aan toekomstbestendige grote wateren (Waddenzee en Eems-Dollard, IJsselmeergebied, Zuidwestelijke Delta en de grote rivieren) waarin goede ecologische waterkwaliteit en hoogwaardige natuur samengaan met een krachtige economie. Dit gebeurt in aanvulling op en voortbouwend op de investeringen in de verbetering van waterkwaliteit, ecologie en natuur van de grote wateren met inrichtings- en beheermaatregelen voor de Kaderrichtlijn Water (KRW), Natura 2000 en overig natuurbeheer. De inzet van het Rijk is dat de PAGW in 2050 afgerond wordt. Voor de uitvoering van de PAGW hebben de Ministeries van IenW en van LNV langjarig budget gereserveerd in het Deltafonds en op de LNV-begroting.

In hun brief aan de Tweede Kamer van 8 maart 2022 (zie bijlage 1) hebben minister Harbers van Infrastructuur en Waterstaat en minister van der Wal-Zeggelink voor Natuur en Stikstof aangegeven dat zij eind 2022 projecten voor een nieuwe (derde) tranche van de PAGW willen selecteren. De benodigde verkenning, planuitwerking en planrealisatie van deze projecten kan dan conform de MIRT-spelregels plaatsvinden in de periode 2023 tot en met 2033. Hiervoor is tot en met 2033 een Rijksbudget van in totaal €347,2 mln beschikbaar. De ministers hebben in hun brief aan de Tweede Kamer aangegeven dat zij met medeoverheden en andere belanghebbenden in de regio's willen overleggen over de invulling van de derde tranche PAGW.

Met deze brief willen wij u namens de ministers graag uitnodigen om te reflecteren op projectvoorstellen van het Rijk en om uw ideeën naar voren te brengen. Minister Harbers en minister van der Wal-Zeggelink schrijven hierover aan de Tweede Kamer: "Voorafgaand aan ons besluit einde dit jaar willen we in gesprek met regionale overheden en maatschappelijke organisaties over enerzijds hun ideeën over de maatregelen die wij realistisch achten voor de derde tranche en anderzijds de mogelijke meekoppeling met de doelen voor andere regionale (infrastructurele) projecten. Als regionale partijen andere maatregelen willen voorstellen, dan moet die – tegen dezelfde kosten minimaal vergelijkbaar bijdragen aan het PAGW-doelbereik."

Bestuurskern

Dir. Waterkwaliteit, Ondergr
en Marien
Waterkwaliteit en - kwantiteit

In 2017 zijn de opgaven voor natuur en waterkwaliteit in de grote wateren verkend, met als resultaat een lijst van 33 mogelijke maatregelen die nodig worden geacht om de doelen van de PAGW te bereiken.¹ Deze 33 maatregelen zijn gericht op het verbeteren van de ecologische waterkwaliteit en biodiversiteit door de aanleg van verloren en ontbrekende leefgebieden, het terugbrengen van natuurlijke dynamiek, het versterken van het estuariene karakter van de delta en het verbeteren van verbindingen tussen de zee, estuaria, rivieren en het achterland. Uitvoeren van deze maatregelen zou ook moeten leiden tot zoveel mogelijk maatschappelijke en economische meerwaarde voor Rijk en regio. Op basis van deze lijst van maatregelen en in overleg met medeoverheden en andere belanghebbenden in de regio's zijn in de periode 2018-2020 twee tranches van projecten geselecteerd. Deze projecten worden momenteel in verschillende regio's voorbereid en/of uitgevoerd².

Als voorbereiding op uw reflectie en inbreng is bezien welke van de eerdergenoemde 33 maatregelen eventueel in aanmerking kunnen komen voor een derde tranche van de PAGW. Als bijlage 2 bij deze brief treft u een overzicht van de maatregelen die vanuit het perspectief van het Rijk in aanmerking kunnen komen en de eind 2021 bij ons bekend zijnde mogelijke voorstellen vanuit de regio.

Wij willen het overleg met medeoverheden en andere belanghebbenden in de regio over mogelijke projectvoorstellen liefst zo veel mogelijk laten verlopen via de bestaande gebiedsgerichte overleggen in het kader van de gebiedsagenda's, het Deltaprogramma, het programma Integraal Riviermanagement (IRM)³ en de Kaderrichtlijn Water. In veel regio's lopen deze gesprekken ook al; zo is dit onderwerp al besproken in het KRW-RAO-voorzittersoverleg. In deze gebiedsgerichte overleggen willen wij de kansen en baten van projectvoorstellen concretiseren naar nationale en regionale ambities en doelen die gerealiseerd kunnen worden en tevens mogelijke samenwerking, (co)financiering en andere bijdragen aan het realiseren van projecten verkennen. Een overzicht van de ambtelijke contactpersonen bij de ministeries van IenW en LNV en de planning voor 2022 vindt u in bijlage 3 bij deze brief.

Aangezien het Rijksbudget voor de derde tranche begrensd is (€347,2 mln tot en met 2033), zullen de ministers, als er meer voorstellen zijn dan er Rijksbudget beschikbaar is, prioriteren op basis van de kaders en criteria als genoemd in de Kamerbrief in bijlage 1. Voorstellen die op zich goed zouden passen in de PAGW maar niet kunnen worden meegenomen in de derde tranche blijven in beeld voor een volgende tranche.

Eind 2022 willen de ministers hun besluit nemen. Daarom ontvangen we uw eventuele inbreng graag voor 1 september 2022, liefst per gebied/gebiedstafel gecoördineerd. Wij zullen u daarna informeren over de keuze van de bewindslieden zodat de gekozen projecten voorspoedig van start kunnen.

¹ <https://www.pagw.nl/over-het-programma/publicaties/kamerstukken/2017/11/11/conclusies-verkenning-grote-wateren>

² zie <https://www.pagw.nl/waar-we-werken/kaart> voor de in uitvoering zijnde PAGW-projecten

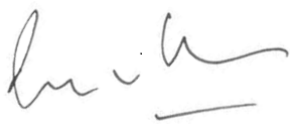
³ De PAGW-opgave voor de grote rivieren wordt in samenhang met het IRM opgepakt.

Wij hopen u hiermee voldoende geïnformeerd te hebben over het proces om te komen tot een derde tranche PAGW-projecten. Wij hopen ook op uw actieve meedenken en inbreng in dit proces.

Bestuurskern
Dir. Waterkwaliteit, Ondergr
en Marien
Waterkwaliteit en - kwantiteit

Met vriendelijke groet,

Namens het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat,
directeur Waterkwaliteit, Ondergrond en Marien,

Mw. dr. ir. E.H.S. van Duin

Namens het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit,
directeur Grote Wateren, Visserij en Landelijk Gebied,

Mw. drs. N.M. Beekman

Ministerie van Infrastructuur
en Waterstaat

> Retouradres Postbus 20901 2500 EX Den Haag

De voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Rijnstraat 8
2515 XP Den Haag
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

T 070-456 0000
F 070-456 1111

Ons kenmerk

IENW/BSK-2022/19198

Datum 8 maart 2022
Betreft Programmatische Aanpak Grote Wateren: voortgang en
kaders voor de derde tranche projecten

Geachte voorzitter,

Met de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW) werken de ministeries van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) en van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) samen met regionale partijen aan toekomstbestendige grote wateren (Waddenzee en Eems-Dollard, IJsselmeergebied, Zuidwestelijke Delta en de grote rivieren) waarin goede ecologische waterkwaliteit en hoogwaardige natuur samengaan met een krachtige economie¹. Uitvoering van de PAGW draagt bij aan het vergroten van de kwaliteit van de leefomgeving, behoud en herstel van biodiversiteit en versterken van de klimaat-robuustheid. In het bijzonder moet de PAGW bijdragen aan de ambitie van doelrealisatie van de Vogel- en Habitatrichtlijnen (Natura 2000) voor de grote wateren in 2050 en aan het bereiken en behouden van een goede waterkwaliteit ten behoeve van de Kaderrichtlijn Water in de grote wateren. De PAGW past goed in de brede aanpak uit het Coalitieakkoord om de natuur in Nederland in goede staat te brengen, en die zich naast stikstof ook richt op o.a. de (Europese) normen en opgaven voor de waterkwaliteit en biodiversiteit.

Met deze brief informeren wij uw Kamer over de voortgang van de projecten die in de eerste en tweede tranche van de PAGW zijn geselecteerd. Daarnaast informeren wij u over de kaders die wij zullen hanteren voor de selectie van de derde tranche PAGW-projecten.

Voortgang projecten eerste en tweede tranche PAGW

In 2017 is een verkenning uitgevoerd naar de opgaven voor natuur en waterkwaliteit in de grote wateren, op basis waarvan een lijst is opgesteld van 33 mogelijke maatregelen die nodig worden geacht om de doelen van de PAGW te bereiken.² De toenmalige ministers van IenW en van LNV hebben uw Kamer destijds geïnformeerd over de selectie van de eerste en tweede tranche projecten die in het kader de PAGW uitgevoerd worden (zie o.a. Kamerstukken 27625, nrs. 422, 488 en 523). Over de voortgang van deze projecten uit de eerste en tweede

¹ zie: www.pagw.nl

² <https://www.pagw.nl/over-het-programma/publicaties/kamerstukken/2017/11/11/conclusies-verkenning-grote-wateren>

tranche PAGW bent u laatstelijk geïnformeerd met het MIRT-Overzicht 2022 (Kamerstuk 35925 A, nr. 5) en de Kamerbrief van 15 december 2021 over de voortgang van MIRT-projecten³. Voor de uitvoering van de PAGW is in het Deltafonds en op de begroting van LNV budget gereserveerd.

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Ons kenmerk

IENW/BSK-2022/19198

De meeste projecten uit de eerste en tweede tranche PAGW bevinden zich momenteel in de fase van de voorbereiding, met uitzondering van het project 'Marker Wadden, verlengde eerste fase', waar de aanleg van twee extra eilanden uitgevoerd wordt. Afronding van deze aanleg wordt verwacht in 2023. Oplevering van de andere projecten in de eerste en tweede tranche wordt verwacht tussen 2024 en 2032.

In hun brief van 8 november 2019 hebben de toenmalige ministers van I&W en LNV uw Kamer bericht dat de PAGW en de 33 maatregelen uit de Verkenning Grote Wateren in 2024 en elke 6 jaar daarna zullen worden geëvalueerd op onder meer doelbereik en de effectiviteit van de gerealiseerde maatregelen (Kamerstuk 27625, nr. 488). Wij menen echter dat een evaluatie van de PAGW in 2024 weinig zinvol is gelet erop dat de meeste projecten dan nog in voorbereiding zijn. Wij willen de eerste grote evaluatie van de PAGW daarom laten opleveren in 2026.

Wij vinden het wel van belang om bij de PAGW de vinger aan de pols te houden om deze zo doelmatig en doeltreffend mogelijk uit te voeren. Voor de PAGW wordt daarom een monitoring- en evaluatieprogramma opgezet. De effecten van de Marker Wadden worden al gemonitord met het oog op het bepalen van de doeltreffendheid ervan. En ook wordt de vinger aan de pols gehouden waar het gaat om doelmatige voorbereiding en uitvoering. In dat kader loopt momenteel een tussentijdse evaluatie van de samenwerking tussen Rijk en de regionale partijen binnen PAGW-projecten uit de eerste en tweede tranche. Zodra deze tussentijdse evaluatie dit jaar zal zijn afgerond, zullen wij uw Kamer vanzelfsprekend informeren.

Kaders derde tranche PAGW

Voor het einde van dit jaar willen wij de projecten selecteren voor een nieuwe, derde tranche PAGW-projecten. Met de realisatie van de derde tranche zal Rijksbudget uit het Deltafonds en van de LNV-begroting benut worden dat gereserveerd is voor het realiseren van maatregelen tussen 2030 en 2033. Dat betekent dat de verkenning, planuitwerking en marktbenadering van en voor deze projecten in 2029 gereed moeten zijn. Gelet op de gangbare doorlooptijd van planstudies zullen we dan ook uiterlijk eind dit jaar moeten beslissen over nieuwe projecten, waarbij de medeoverheden en andere belanghebbenden in de regio's worden betrokken bij de voorbereiding van de besluitvorming over de invulling van de derde tranche.

Voor de selectie van projecten in deze derde tranche hanteren wij daarbij de volgende kaders:

Allereerst moeten projectvoorstellen voor de PAGW beargumenteerd substantieel bijdragen aan het bereiken van de PAGW-doelen en volledig uitgevoerd kunnen zijn ultimo 2033.

³ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2021/12/15/voortgang-mirt-projecten-en-moties-en-toezeggingen-na-jaar-2021>

In de tweede plaats vormt de hiervoor genoemde lijst met 33 maatregelen het vertrekpunt voor projectvoorstellen voor de derde tranche PAGW. Deze maatregelen richten zich op het verbeteren van de ecologische waterkwaliteit, de aanleg van verloren en ontbrekende leefgebieden, het terugbrengen van natuurlijke dynamiek, het versterken van het estuariene karakter van de delta en het verbeteren van verbindingen tussen de zee, estuaria, rivieren en het achterland. Slechts een beperkt deel van deze 33 maatregelen kan – gelet op de relatief beperkte doorlooptijd tussen nu en 2033 - worden gerealiseerd. Voorafgaand aan ons besluit einde dit jaar willen we in gesprek met regionale overheden en maatschappelijke organisaties over enerzijds hun ideeën over de maatregelen die wij realistisch achten voor de derde tranche en anderzijds de mogelijke meekoppeling met de doelen voor andere regionale (infrastructurele) projecten. Als regionale partijen andere maatregelen willen voorstellen, dan moeten die – tegen dezelfde kosten - minimaal vergelijkbaar bijdragen aan het PAGW-doelbereik leveren als de 33 maatregelen. Geselecteerde projecten zullen in de regel conform de MIRT-spelregels worden uitgevoerd.

In de derde plaats willen we het voor de jaren 2030 tot en met 2033 voor PAGW gereserveerde Rijksbudget van € 347,2 mln investeren in een derde tranche. Dit budget is ter financiering van zowel de projectkosten (onderzoek, verkenning, planuitwerking, aanleg, monitoring en evaluatie en 10 jaar beheer en onderhoud), de programmabrede activiteiten, als de apparaatskosten van de uitvoeringsorganisaties Rijkswaterstaat, Staatsbosbeheer en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland. Uitgangspunt is dat iedere partij de kosten van de eigen personele inzet draagt. De geraamde projectkosten zijn daarmee de basis voor het gesprek met de regio over samenwerking en cofinanciering.

In de vierde plaats wordt de verdeling van nationale en regionale bijdragen aan de realisatie van projectvoorstellen gebaseerd op de basis van verantwoordelijkheden en profijt door betrokken overheden en andere belanghebbenden. Dit vergt maatwerk per project. Daarbij zijn de PAGW-doelen het vertrekpunt en willen we die verbinden met doelen van regionale overheden en belanghebbenden zoals deze in gebiedsprocessen voor en nabij de grote wateren geformuleerd worden.

In de vijfde plaats moeten de te selecteren projecten maakbaar en haalbaar zijn. Dat betekent dat dat verkenning, planuitwerking en marktbenadering in 2029 gereed moeten zijn zodat de daadwerkelijke aanleg tussen 2030 en 2033 kan plaatsvinden. Dat vraagt dat er tussen Rijk, regio en omgeving geen grote verschillen van inzicht bestaan over doel, scope, planning en locatie van het project en er capaciteit beschikbaar is om het project te gaan starten.

In geval er voor de derde tranche meer voorstellen zijn dan er Rijksbudget beschikbaar is, selecteren we op basis van de mate waarin voorstellen naar verwachting bijdragen aan het oplossen van ecologisch urgente problemen dan wel verbetering van de ecologische kwaliteit in en rond de grote wateren. Daarnaast zullen ook de volgende criteria in de afweging betrokken worden:

- synergie met andere milieu- en natuuropgaven en/of meekoppeling van andere niet-PAGW-opgaven (zoals waterveiligheid, (regionale) economische ontwikkeling, kwaliteit van de leefomgeving en recreatie);
- de spreiding van projecten over Nederland en werkbelasting per regio;
- en tot slot ook de beschikbaarheid van cofinanciering en/of andere bijdragen aan projecten van medeoverheden en andere belanghebbenden.

Het is mogelijk dat tegen het einde van 2022 sommige projectvoorstellen nog onvoldoende concreet zijn om mee te kunnen nemen in de besluitvorming over toe te kennen Rijksbudget aan de derde tranche PAGW-projecten. Deze voorstellen blijven in beeld voor programmering in een vierde of latere tranche van de PAGW.

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Ons kenmerk

IENW/BSK-2022/19198

Hoogachtend,

DE MINISTER VAN INFRASTRUCTUUR EN WATERSTAAT,

Mark Harbers

DE MINISTER VOOR NATUUR EN STIKSTOF

Christiane van der Wal-Zeggelink

Bijlage 2 Groslijst ideeën/voorstellen voor mogelijke PAGW-projecten

Tabel 1 is een samenvatting van een document van de uitvoeringsorganisaties Rijkswaterstaat, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland en Staatsbosbeheer waarin de lijst van maatregelen uit de Verkenning grote wateren uit 2017¹ is bekeken met oog op opname in de 3^e of een latere tranche van de PAGW. Tabel 2 is een opsomming van mogelijke voorstellen vanuit de regio, voor zover bekend. Beide tabellen zijn een momentopname eind 2021. De kolom 'toelichting' geeft beknopt informatie over de maatregelen en de mogelijke opname in een 3^e of latere tranche c.q. voorstellen uit de regio zoals deze eind 2021 bekend waren. Voor projecten die al in de eerste en/of tweede tranche van de PAGW zijn geselecteerd, wordt verwezen naar de website van de PAGW (www.pagw.nl).

Tabel 1 stand van zaken maatregelen uit de Verkenning grote wateren en opties voor de 3^e tranche PAGW

Gebied ²	Projectnaam / projectaanduiding	corresponderende maatregel verkenning 2017	tranche	status	Toelichting
ZWD	Getij Grevelingen	1	1	in voorbereiding	Zie https://www.pagw.nl/waar-we-werken/kaart
ZWD	Zandsuppletie Roggeplaat, onderdeel aanpak zandhonger Oosterschelde	2	nvt	afgerond	Zie https://www.pagw.nl/waar-we-werken/kaart
ZWD	Zandsuppletie Galgeplaat	3	2	in voorbereiding	Zie https://www.pagw.nl/waar-we-werken/kaart
ZWD	Volgende zandsuppletie conform aanpak zandhonger Oosterschelde	4	mogelijk 3 ^e	-	Naar verwachting is begin / medio jaren '30 weer een zandsuppletie nodig. Omvang en tijdstip zijn afhankelijk van de omvang van de nog uit te voeren suppletie op de Galgeplaat en de daadwerkelijke achteruitgang van het areaal intergetijdengebied.
ZWD	Pilot sedimentbeheer monding Westerschelde	5	2	in voorbereiding	Zie: https://iplo.nl/publish/pages/163176/180318-02_4_informatieblad_sedimentbeheer_westerschelde.pdf
ZWD	Pilots voor de uitwerking lange termijn perspectief natuur Westerschelde	6	mogelijk 3 ^e	-	Bij de voorbereiding 2e tranche (in 2019) is afgesproken om het voorstel voor een lange termijn perspectief natuur (door VNSC stakeholders in de Schelderaad) af te wachten voordat maatregelen in het kader van de PAGW worden uitgewerkt. Naar verwachting is in 2023 voldoende duidelijkheid over het lange termijn perspectief natuur en kunnen regio en rijk afspraken maken over de verkenning van maatregelen en pilots als onderdeel van een 3 ^e en/of 4 ^e tranche PAGW.
ZWD	Opschalen herstel estuariene dynamiek Westerschelde	7	nvt	-	Opschaling is pas opportuun na monitoring en evaluatie van de pilots (maatregel 5 en 6)
ZWD	Zoetwater maatregelen Zeeuwse eilanden.	8	nvt	-	Actuele afspraken over maatregelen zoet water zijn opgenomen in Deltaprogramma Zoet Water 2022-2027, toekomstige maatregelen worden regionaal voorbereid voor besluitvorming in Bestuurlijk Platform Zoet Water (landelijk) en gefinancierd uit het budget voor het Deltaprogramma Zoetwater. Daarmee vervalt agendering van deze maatregelen bij PAGW voor de 3e en volgende tranches.
ZWD	Herstel getij Volkerak Zoommeer	9	nvt	-	Naar aanleiding van de motie Stoffer, 27625, nr. 521) hebben de ministers van IenW en LNV besloten geen initiatief te nemen voor een herinstructie van het getij met zout water in het Volkerak-Zoommeer.
ZWD	Vervolg op het lerend implementeren van het Kierbesluit	10	mogelijk 3 ^e	-	Wel of geen vervolg op het Kierbesluit is o.a. afhankelijk van de uitkomsten van de evaluatie van dat besluit. De monitoring daarvoor loopt nu. Een toekomstig vervolg moet worden gedefinieerd in termen van doel, scope, planning en budget. Ergo, er zal eerst een gebiedsproces en preverkenning moeten worden afgerond om het project te kunnen concretiseren en een MIRT-startbesluit voor te bereiden.
IJMG	Friese IJsselmeerkust fase 1	12	2	in voorbereiding	Zie https://www.pagw.nl/waar-we-werken/kaart

¹ Zie <https://www.pagw.nl/publicaties/kamerstukken/2017/11/11/conclusies-verkenning-grote-wateren>

² **Gebieden:** ZWD: Zuidwestelijke Delta; IJMG: IJsselmeergebied; WZ/ED: Waddenzee / Eems-Dollard; RG: Rivierengebied

IJMG	Friese IJsselmeerkust fase 2	12	mogelijk 3 ^e	-	Friese IJsselmeerkust fase 2 gaat door op een aanpak (aanleg leefgebied, verbeteren vismigratie en achteroevers) die zich in praktijk al heeft bewezen.
IJMG	Wieringerhoek fase 1,	14	2	in voorbereiding	Zie https://www.pagw.nl/waar-we-werken/kaart
IJMG	Marker Wadden verlengde eerste fase (E-eilanden)	15	2	in uitvoering	Zie https://www.pagw.nl/waar-we-werken/kaart
IJMG	Oostvaardersoever fase 1,	17	2	in voorbereiding	Zie https://www.pagw.nl/waar-we-werken/kaart
IJMG	Noord Hollandse Markermeer kust	18	2	in voorbereiding	Zie https://www.pagw.nl/waar-we-werken/kaart
IJMG	Verduurzaming visserij IJsselmeergebied	20	2	afgerond	Financiële bijdrage vanuit PAGW-budget in het Deltafonds aan het Actieplan Verduurzaming IJsselmeervisserij dat in 2019 door minister Schouten van het ministerie van LNV – mede namens de provincies en Rijkswaterstaat – aan de Tweede Kamer is aangeboden.
IJMG	Onderwaterlandschap langs Noordoostpolder met (drijvende) zonnevelden	13	Nvt	-	De aanleg van onderwaterlandschap lijkt technisch maakbaar, maar rijk, regio en maatschappelijke organisaties hebben het project nog niet gedefinieerd (doelen, scope, planning, enz.). Ergo, er zal eerst een gebiedsproces en preverkenning moeten worden afgerond om het project te kunnen concretiseren en een MIRT-startbesluit voor te bereiden. Gelet op de huidige wet- en regelgeving zijn grootschalige (drijvende) zonnevelden niet vergunbaar.
IJMG	Wieringerhoek fase 2	14	mogelijk 3 ^e	-	Oostvaardersoever fase 1 is volgens planning tweede helft jaren twintig klaar. Omdat ministeries de opgeleverde projecten eerst vijf jaar willen monitoren en evalueren en kan pas daarna worden besloten over een eventueel vervolg. Die fasering lijkt echter vooral ingegeven door financiële overwegingen. In fase 2 wordt immers (deels) een ander type maatregel gerealiseerd dan in fase 1 – en zou eerder al een besluit mogelijk zijn.
IJMG	Marker Wadden fase 2	15	mogelijk 3 ^e	-	Marker Wadden fase 2 gaat verder met een aanpak (aanleg leefgebied) die zich in praktijk al heeft bewezen (tussenevaluatie KIMA). De eindevaluatie s begin 2023 klaar.
IJMG	Archipel in het IJsselmeer ten noorden van de Houtribdijk	16	Nvt	-	Mogelijk zeer relevant voor natuur en waterkwaliteit, maar de scope (hoeveel van welk type ecotoop) is nog niet duidelijk. Die scope wordt mede bepaald door de resultaten van voorgaande projecten zoals Marker Wadden en Wieringerhoek. Daarnaast is er de praktische overweging dat rijk, regio en maatschappelijke organisaties het project nog niet gedefinieerd hebben in een preverkenning.
IJMG	Oostvaardersoever fase 2	17	mogelijk 3 ^e	-	Oostvaardersoever fase 1 is volgens planning tweede helft jaren twintig klaar. Omdat ministeries de opgeleverde projecten eerst vijf jaar willen monitoren en evalueren en kan pas daarna worden besloten over een eventueel vervolg. Die fasering lijkt echter vooral ingegeven door financiële overwegingen. In fase 2 wordt immers (deels) een ander type maatregel gerealiseerd dan in fase 1 – en zou eerder al een besluit mogelijk zijn.
WZ/ED	Ondersteunend werk voor beheerautoriteit Waddenzee	26	1	in uitvoering	De beheerautoriteit heeft naar verwachting eind 2021 een 'Integraal beheerplan Waddenzee' gereed.
WZ/ED	Transitie naar duurzame visserij	28	Nvt	-	De Waterwet bepaalt hoe en waarvoor het Deltafonds kan worden benut; waterveiligheid, waterkwantiteit en ecologische waterkwaliteit. Grootschalig verduurzamen van de visserij past daar niet in. Visserij in de Waddenzee, Zeeuwse delta en andere binnenwateren is onderwerp van het Nationaal waterprogramma 2022-2027. De visserij op de Noordzee is geen onderdeel van het NWP 2022-2027 (dat wordt Europees geregeld met het Gemeenschappelijk Visserij Beleid).
WZ/ED	Pilot buitendijkse slibsedimentatie	22	1	in voorbereiding	Zie https://www.pagw.nl/waar-we-werken/kaart
WZ/ED	Binnendijkse slibsedimentatie / Eemsijslen	21 a	2	in voorbereiding	Zie https://www.pagw.nl/waar-we-werken/kaart
WZ/ED	Lauwersmeer – Vierhuizergat	27	2	in voorbereiding	Zie https://www.pagw.nl/waar-we-werken/kaart
WZ/ED	Koehool – Lauwersmeer.	27	2	in voorbereiding	Zie https://www.pagw.nl/waar-we-werken/kaart

WZ/ED	Onderzoek herstel onderwaternatuur in de Waddenzee	27	2	in uitvoering	
WZ/ED	Onderzoek kansen herstel grootschalige verbindingen Waddenzee - achterland	29	2	in uitvoering	
WZ/ED	Opschalen binnendijkse slibsedimentatie Eems Dollard, andere locaties dan Groote polder	21 b	nvt	-	Opschalen binnendijkse sedimentatie is feitelijk een opschaling van het project Eemsijslen (voorheen binnendijkse slibsedimentatie Groote polder, 24) waarvoor de startbeslissing inmiddels is genomen.
WZ/ED	Opschalen Pilot buitendijkse slibsedimentatie Eems Dollard	22b	mogelijk 3 ^e	-	Pilot buitendijkse slibsedimentatie is in voorbereiding; het voorkeursalternatief is vastgesteld. Afhankelijk van het moment van oplevering en afronding van monitoring en evaluatie is opschaling in de 3 ^e of de 4 ^e tranche opportuun.
WZ/ED	Opschalen kleirijperij, onttrekken slib en nuttig gebruik	23	nvt	-	De bestaande kleirijperij is een bijzonder soort binnendijkse slibsedimentatie. Sediment krijgt na 'rijping' nuttig gebruik bij dijkversterking, bodemverbetering en productie van bouwblokken. Hamvraag is daarmee of een sluitende business case mogelijk is en hoe duurzaam het structureel slepen met grote hoeveelheden sediment is? Deze twee factoren bepalen het draagvlak voor de kleirijperij.
WZ/ED	Transitie duurzame bereikbaarheid Waddeneilanden	29	nvt	-	Transitie duurzame bereikbaarheid is niet financierbaar uit het Deltafonds-artikel 'ecologische waterkwaliteit' waaruit inrichtingswerken voor PAGW worden gefinancierd.
RG	Opschalen langsdammen	30	mogelijk 3 ^e	-	'Langdammen' is geen project maar een type maatregel waarvoor mogelijk verschillende projecten (in IRM en PAGW) kunnen worden toegepast.
RG	Gelderse Poort (voorheen 'Vergroten laag-dynamisch riviermilieu' en 'Structurele bestrijding erosie zomerbed en verdroging winterbed')	31 en 32	2	in uitvoering (preverkenning)	Zie https://www.pagw.nl/waar-we-werken/kaart
	Gelderse Poort (IRM Pilot)	31 en 32	mogelijk 3 ^e	-	Vervolg in 3 ^e of latere tranche is afhankelijk van de uitkomsten en besluitvorming inzake de preverkenning en de besluitvorming eind 2022 over het geheel of gedeeltelijk toekennen van het rijksbudget voor de 3 ^e tranche aan specifieke projecten.
RG	IJssel-Vechtdelta (voorheen 'poort naar de rivier')	-	2	In uitvoering (preverkenning)	Zie https://www.pagw.nl/waar-we-werken/kaart
RG	IJssel-Vechtdelta fase1 en 2	11a / 11b	mogelijk 3 ^e	-	Vervolg in 3 ^e of latere tranche is afhankelijk van de uitkomsten en besluitvorming inzake de preverkenning en de besluitvorming eind 2022 over het geheel of gedeeltelijk toekennen van het rijksbudget voor de 3 ^e tranche aan specifieke projecten.
RG	Paddenpol (Vergroten laag-dynamisch riviermilieu, meekoppelen rivierverruiming / HWBP)	32	2	in voorbereiding	Zie https://www.pagw.nl/waar-we-werken/kaart
RG	Meanderende Maas (Vergroten laag-dynamisch riviermilieu, meekoppelen rivierverruiming / HWBP)	32	2	in voorbereiding	Zie https://www.pagw.nl/waar-we-werken/kaart

Tabel 2 Voorstellen voor mogelijke toekomstige PAGW-projecten – regio

Gebied ³	Projectnaam / projectaanduiding	toelichting
ZWD	Volkerak Zoommeer	Het kabinet kiest vooralsnog voor behoud van een stagnant zoet Volkerak-Zoommeer. Ook die situatie kent een opgave voor natuur en waterkwaliteit. Binnenkort start de regio een gebiedsproces om die opgave te delen en mogelijke oplossingsrichtingen in kaart te brengen. Maatregelen ter behoud van de natuur en waterkwaliteit van een stagnant zoet Volkerak-Zoommeer horen primair thuis in het reguliere natuur- en waterbeheer (KRW-maatregelen, Natura2000-beheerplanmaatregelen en regulier onderhoud- en beheer door RWS). Eventuele grootschalige inrichtingen zouden mogelijk in aanmerking kunnen komen voor PAGW.
IJMG	Gastvrije Randmeren	Voorstel van vier provincies en zestien gemeenten voor de gecombineerde aanleg van enerzijds ondiepwater / onderwaterlandschap in het Gooimeer en Eemdelta en anderzijds de verdieping van de vaarroutes voor recreatievaart. Regio raamt de rijksbijdrage op 75 mln.
IJMG	Dijkversterking en kustontwikkeling Noordelijk Flevoland	Waterschap Zuiderzeeland wil de dijk tussen Lelystad en het Ketelmeer versterken en kijkt daarbij naar de mogelijkheid van eilanden en ondiepwater voor de kust van Flevoland. [Mogelijk is dit ook een geschikte locatie voor de opschaling van de klimaatbuffer voor drinkwater (Wieringerhoek). Dit betekent mogelijk versnelling / andere uitwerking van maatregel 11 en 16.]
WZ/ED	Opschalen kleirijperij / binnendijkse slibsedimentatie.	Provincie Groningen en waterschap Noorderzijlvest willen verder met de brede groene dijk. Daarvoor is veel klei nodig die met kleirijping in binnendijkse slibsedimentatie uit het water van de Eems Dollard kan worden gewonnen. Meer kwelderlandschap is de winst voor natuur.
WZ/ED	Versterking Waddendijk Schiermonnikoog	Binnen de maatregel 'verzachten van de randen van het wad' passen inrichtingswerken voor vispassage, kwelderontwikkeling en herstel onderwaterlandschap; die kunnen mogelijk worden gekoppeld aan de dijkversterking Schiermonnikoog.
RG	Vierwaarden	Betreft de Maasoever bij Venlo-Velden, Grubbenvorst, Lottum en Hertogbroek - Arcen. Hier liggen kansen voor ontwikkeling van natuur, verbetering van de hoogwaterbescherming en verbetering van het functioneren van de rivier (waterstandsverlaging en behoud rivierbed). Vierwaarden is een initiatief van gemeenten Horst aan de Maas en Venlo, Provincie Limburg, Waterschap Limburg (penvoerder) en het Rijk.
RG	Dijkversterking Thorn Wessum (hotspot Grensmaas)	De provincie Limburg ziet naast de dijkversterking en een waterbergingsgebied ook kansen voor gebiedsontwikkeling waaronder verbetering natuur en waterkwaliteit met koppeling beken binnen- en buitendijks.
RG	Middenwaal / Sint Andries	Provincie Gelderland bepleit een combinatie van maatregelen voor meer waterveiligheid en gebiedsontwikkeling inclusief natuurdoelen. Onder andere door een verbinding tussen Waal en Maas bij Sint Andries. Ook spelen langs de Middenwaal meerdere initiatieven van ontgronders. Ook hier ziet de provincie kansen voor gebiedsontwikkeling inclusief natuurdoelen.
RG	Havikerwaard-Fraterwaard-Olburgerwaard en Hoenwaard (hotspot Gelderse Poort)	Provincie Gelderland ziet hier mogelijkheden voor gebiedsontwikkeling op de langere termijn en het oplossen van korte termijn opgaven voor Natura 2000 waaronder ooibosontwikkeling. Deze gebieden zijn mogelijk ook interessant voor IRM.

³ **Gebieden:** ZWD: Zuidwestelijke Delta; IJMG: IJsselmeergebied; WZ/ED: Waddenzee / Eems-Dollard; RG: Rivierengebied

Bijlage 3 planning en contactpersonen Ministerie van IenW en Ministerie van LNV

Planning totstandkoming 3^e tranche PAGW:

februari 2022	informereren Tweede Kamer over 3 ^e tranche PAGW en kaders daarvoor
februari 2022	informereren regio's over 3 ^e tranche PAGW
Tot en met augustus 2022	Overleggen rijk – regio over invulling derde tranche PAGW
1 september 2022	Eventueel aangeven voorkeuren en indienen alternatieve of aanvullende projectvoorstellen
september – november	opstellen onderbouwd voorstel voor de selectie van projecten en selectie projecten door de ministers
november 2022	Selectie door de ministers
december 2022	Informereren Tweede Kamer over projecten 3 ^e tranche PAGW

Contactpersonen bij IenW en LNV:

Persoonsgegevens. Voor vragen gebruik het contactformulier op de site.

Bijlage 4: Verzendlijst

Deze brief wordt verzonden aan:

Provincies, colleges van Gedeputeerde Staten:

Provincie Limburg

Provincie Gelderland

Provincie Noord-Brabant

Provincie Zuid-Holland

Provincie Utrecht

Provincie Overijssel

Provincie Flevoland

Provincie Groningen

Provincie Fryslân

Provincie Noord-Holland

Provincie Zeeland

Waterschappen, algemeen bestuur:

waterschap Hunze en Aa's

waterschap Noorderzijlvest

wetterskip Fryslân

Hoogheemraadschap Hollands Noorder Kwartier

waterschap Aa en Maas

waterschap Limburg

waterschap Rijn en IJssel

waterschap Rivierenland

waterschap Brabantse Delta

waterschap Drents Overijsselse Delta

waterschap Vallei en Veluwe

waterschap Hollandse Delta

Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden

waterschap Scheldestromen

waterschap Schieland en Krimpenerwaard

waterschap Amstel, Gooi en Vecht

waterschap Zuiderzeeland

Maatschappelijke belangenorganisaties:

Stichting LandschappenNL

WWF Nederland

Vogelbescherming Nederland

Vereniging Natuurmonumenten

Waddenvereniging

Vereniging van Bos- en Natuureigenaren

LTO Nederland

Waterrecreatie Nederland

Koninklijke BLN-Schuttevear

VNO-NCW

Een afschrift van deze brief wordt verzonden aan:

Interprovinciaal Overleg

Unie van Waterschappen

Vereniging Nederlandse Gemeenten

Vereniging Nederlandse Riviergemeenten

Overlegsgremia overheden Deltaprogramma:

Bestuurlijk Platform IJsselmeergebied (BPIJ)

Bestuurlijk Overleg Deltaprogramma Waddengebied

Gebiedsoverleg Zuidwestelijke Delta

Stuurgroep Deltaprogramma Maas

Programmabureau Hoogwaterbeschermings-
programma

Stuurgroep Integraal Riviermanagement

BO Deltaprogramma Rijnmond-Drechtsteden

Bestuurlijk Platform Rijn

Directeur staf Deltacommissaris

KRW Regionaal Bestuurlijk Overleg:

RBO-Noord

RBO-Rijn-Oost

RBO-Rijn-West

RBO Maas

RBO Schelde

Samenwerkingsverbanden van natuur- en landschapsorganisaties:

Coalitie Delta Natuurlijk

Coalitie Blauwe Hart Natuurlijk

Coalitie Rivieren Natuurlijk

Coalitie Wadden Natuurlijk